

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

„Pamatujte všeci, že Tomáš Sypták do roku živ nebude!“

**Působení jednoho konfliktního reformovaného pastora ve Vsetíně v době
toleranční**

Konferenční příspěvek

Autor: Jiří Voda

OLOMOUC 2024

Obsah

Úvod.....	3
Situace mezi vsetínskými nekatolíky před příchodem Šlachty	6
Šlachta ve sporech se členy evangelických sborů.....	10
Šlachta ve sporech s evangelickými pastory	13
Šlachta ve sporech s reformovaným pastorem Intzédim.....	14
Závěr:	17
Seznam zdrojů	19
Archivní prameny	19
Odborná literatura.....	20

Úvod

Doba toleranční bylo obdobím mnohých zvrátů a nejistot. Tolerančním patentem bylo na začátku 80. let 18. století povoleno lidem přihlásit se ke dvěma nekatolickým církvím (augsburského a helvétského vyznání), mezi kterými věřící neznali rozdíl. Nekatolíci,¹ jejichž náboženská víra byla utvářena čtením zakázaných knih, tajnými bohoslužbami, ale zároveň každodenním životem v barokní, zbožné a katolické společnosti,² se musí nově vypořádat s nově přichozími nekatolickými pastory přicházejícími z Uher, kteří na takovou situaci nebyli dobře připraveni – čekali vlídné přijetí, kterého se jim ale zhusta nedostávalo kvůli konfrontaci jejich učení³ s náboženskými představami „prostého lidu“. Kvůli této prvotní konfrontaci mnoho sborů přešlo z augsburského k helvétskému vyznání. Ze strany pastorů došlo k uvědomění, že je nutné dosud prezentované náboženské myšlenky upravit tak, aby byly přijatelné pro místní nekatolíky; někteří pastoři se tomuto nepřizpůsobili (a jejich misie tak na Moravě a v Čechách skončila velmi rychle), jiní šli naopak náboženským představám místních nekatolíků naproti.⁴ Základní otázkou proto je, jakým způsobem měl pastor vystupovat vůči členům vlastního sboru a jakým způsobem vůči členům opačného nekatolického vyznání,⁵ byli takoví v okolí, aby udržel počty členů svého sboru, případně je ještě navýšil.⁶

¹ Pro srozumitelnost je nutné si zprvu ujasnit pojmy. V rámci tohoto příspěvku budou všichni lidé, kteří nebyli katolického vyznání a přihlásili se buď k augsburskému nebo helvétskému vyznání, nazýváni nekatolíky. Nekatolíci augsburského vyznání budou nazýváni evangelíky (tak, jako byli i v době toleranční) nebo luterány. Nekatolíci helvétského vyznání budou označováni pojmem reformovaní.

² K lidové zbožnosti více MACEK, Ondřej: *Praxis pietatis haereticorum*. In: MACEK, Ondřej (ed.): Po vzoru Berojských. Život i víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době. Praha 2008, s. 160–284.

³ Srov.: MACEK, Ondřej: *Doctrina et pietas. Předpoklady ke studiu teologického profilu českých a moravských evangelických farářů rané doby toleranční*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.): Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí. Ústí nad Labem 2007, s. 382–411.

⁴ Superintendent Blažek píše v roce 1799 v dopise vídeňské konzistoři o tom, že je nutné, aby si pastor nejdříve získal členy svého sboru na svou stranu dobrým způsobem, rozhodně nemá členy svého sboru neomaleně kritizovat a dávat na odiv své teologické vzdělání. Srov.: Archiv der Evangelischen Kirche (dále jen AEK), fond Consistorium HB, fasc. LIII/15, *Dopis superintendenta Blažka konzistoři h. v. z 12. února 1799*. Je nutné dodat, že Blažek nebyl coby osvícenec příznivcem velkých teologických polemik o pravověrnosti náboženství a v těchto situacích (jak je zřejmé i ze zmíněného dokumentu) jednal spíše pragmaticky a s co největší snahou o minimalizaci konfliktů. Srov.: BOLOM-KOTARI, Sixtus: *Svoboda svědomí. Superintendent Michael Blažek a protestantská společnost pozdního osvícenství*. Praha 2016, s. 109. Tento Blažkův postoj ale nezůstal bez odezvy a vyvolal nevoli především mezi reformovanými pastory. Sedm pastorů (a mezi nimi také Šlachta) napsalo v květnu 1786 dopis předtiskému superintendentovi Samuelu Szalayovi, ve kterém si stěžovali právě na to, že Blažek dodržuje nedůsledně předpisy reformované církve. Znění dopisu srov. PRAŽÁK, Richard: *Maďarská reformovaná inteligence v českém obrození*. Praha 1962, s. 206–208.

⁵ Katolictvím a katolíky se tento příspěvek nezabývá právě kvůli odlišnosti formování vztahů – zatímco vůči katolíkům a katolictví obecně museli být toleranční nekatolíci vstřícnější nebo minimálně co nejméně ofenzivní, u vztahu k nekatolíkům opačného vyznání se na to tak přísně nehledělo.

⁶ Bolom-Kotari říká, že to byla svého druhu „soutěž o věřící“. BOLOM-KOTARI, S.: *Svoboda svědomí*, s. 106.

Tématem příspěvku je působení jednoho reformovaného pastora (v prostoru, kde k tvrdým střetům mezi nekatolickými vyznáními docházelo v „divokých“ dobách doby toleranční), který – dle mého soudu – se své role zhostil kontroverzně, na druhou stranu nelze výsledky jeho vsetínského působení považovat z hlediska reformovaných za negativní, ba právě naopak. V textu bude ukázáno, jak tento pastor postupoval, aby sbor, ve kterém působil, byl stabilní a v lepším případě rozrůstající se. S tím se nutně pojí popsání konfliktů s nekatolíky augsburského vyznání, bude ale také pojednáno o konfliktu s pastorem stejného vyznání Inzédím, k němuž také z velké části došlo kvůli tomu, že Šlachta odmítal oslabit „svůj“ reformovaný sbor ve prospěch sousedního reformovaného sboru, ve kterém byl pastorem právě Intzédi.

Při přípravě tohoto textu bylo pracováno s archiváliemi, které jsou uloženy v archivech jednotlivých evangelických sborů,⁷ dále s fondem Velkostatek Vsetín, který se nachází v Zemském archivu Opava (dále jen ZA Opava). Dále byl pro tuto práci důležitý také fond Moravská superintendence h. v., který je uložen v Ústředním archivu Českobratrské církve evangelické (dále jen ÚA ČCE). Překvapením (a v budoucnu snad i určitým přínosem) bylo to, že čeští badatelé dosud ve větším měřítku nepracovali s fondy Consistorium AB a Consistorium HB, které jsou uloženy v Archiv der Evangelischen Kirche (dále jen AEK) ve Vídni. Právě o archiválie z těchto fondů se výzkum opírá především, protože dochovanost těchto fondů je nad poměry dobrá a do budoucna se může stát důležitým pramenným zdrojem pro práce týkající se nekatolictví v habsburské monarchii v 19. století. Archivní výzkum také probíhal v Ústřední knihovně Slovenské akademii vied (dále jen ÚK SAV) v Lyceálnej knihovni v Bratislavě (důležitý je Rukopisný fond: Korespondence M. I. Mošovského). V Moravském zemském archivu Brno (dále jen MZA) bylo doposud pracováno pouze s fondem B1, sign. R11. Nekatolictví se týká ještě fond B14 starší, ten ale dosud nebyl z časových důvodů autorem vytěžen.⁸

Toleranční doba a s ní spojené fenomény se těšily a těší velkému zájmu historiků napříč generacemi. Zatímco ve 20. století se těmito tématy zabývali spíše evangeličtí teologové a faráři,⁹ ve 21. století se tomu začali věnovat také profesní historici. Odlišné přístupy k látce

⁷ Tyto archivy bývají většinou velmi torzovité, na druhou stranu v nich lze najít zajímavé dokumenty. Archiv Horního sboru (do roku 1918 helvétského) ve Vsetíně je nově uložen v Státním okresním archivu Vsetín (dále jen SOkA Vsetín), archiv Dolního sboru (do roku 1918 augsburského) ve Vsetíně je stále uložen na faře.

⁸ O nekatolictví na Moravě v době toleranční je v tomto fondu pojednáváno zhruba ve 40 kartonech, které nejsou nijak blíže specifikovány či rozděleny.

⁹ Srov.: BURIAN, Bohuslav: *Toleranční kazatelé na Valašsku 1781–1861*. Valašské Meziříčí 1938., HREJSA, Ferdinand: *Jan Végħ. K 150letému výročí tolerance*. Praha 1930., MEDEK, Zdeněk Jan: *Na slunce a do mrazu*.

vyvolaly polemiky v nultých letech 21. století, kdy představitel profánních historiků Zdeněk R. Nešpor v některých aspektech (především v kontinuitě české reformace, ve vnímání doby toleranční jako poslední fáze rekatolizace atp.) kriticky zhodnotil dosavadní závěry konfesních historiků (Rudolfa Medka a Eduarda Wintera),¹⁰ což vyvolalo reakci tehdejší představitelky konfesních historiků Evy Melmukové-Šašecí.¹¹ Nešpor se pak zabýval náboženskými představami v době předtoleranční a toleranční¹² a také zorganizoval vznik sborníků, které se tematicky zešíroka této době věnovaly.¹³ Další významnou postavou mezi soudobými historiky věnujícími se těmto tématům je Sixtus Bolom-Kotari, který se ve svých výzkumech zabývá především náboženskou praxí a náboženskými poměry v době toleranční.¹⁴

Pastory a jejich životními osudy se ve svém výzkumu zabýval evangelický farář Bohuslav Burian.¹⁵ Jde o práci důležitou z hlediska dat a životopisných údajů, samotná role nekatolických pastorů nebyla v práci nějak významněji analyzována. Modernější příspěvky k tomuto tématu ve svých výzkumech přináší již zmiňovaný historik Bolom-Kotari, který se ve své rozsáhlé práci o pastoru a superintendentu Blažkovi¹⁶ věnoval právě tomuto tématu s tím, že jde zde upřena pozornost především na Blažkův superintendentský (a ne tolik pastorský) úřad. Ve své další práci se i s dalšími historiky věnoval pastorské uherské misii z Uher a proměnám pastorského úřadu až do roku 1870.¹⁷ Role pastorů v rané době toleranční, jejich soužití a/nebo konfrontace se členy svého sboru, sboru opačného vyznání, pastory stejného i opačného nekatolického vyznání, katolíky i státními úřady nebyla vyčerpána a jistě si zaslouží ještě pozornost historiček a historiků.

První čas josefínské náboženské tolerance v Čechách a na Moravě. Praha 1982., MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, Eva (ed.): *Evangelici v rané toleranční době v Čechách a na Moravě.* Neratovice 2017., MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, Eva: *Patent zvaný toleranční.* Neratovice 2013.

¹⁰ NEŠPOR, Zdeněk R.: *Skryté semeno nevzklíčilo aneb polemika s radikálními tezemi o kontinuitě české reformace.* *Studia Comeniana et Historica* 35, 2005, s. 239–252. Nelze souhlasit se všemi dílčími Nešporovými závěry (např. že po vydání protestantského provizoria nedošlo k velkým přestupům od katolické církve – srov. VODA, Jiří: „Přestoupit, či setrvat?“ *Ekonomické aspekty jako důvod i překážka přestupu mezi církvemi na pastvi Vsetín 1781–1849.* *Sacra* 22, 2024, s. 7–17.), autor tohoto příspěvku se ale obecně hlásí k obecným závěrům, ke kterým Nešpor v této polemické stati (a také v jeho další odborné práci) došel.

¹¹ MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, Eva: *Otázka kontinuity české reformace od počátku toleranční doby.* *Studia Comeniana et Historica* 38, 2008, s. 252–259.

¹² NEŠPOR, Zdeněk R.: *Náboženství na prahu nové doby. Česká lidová zbožnost 18. a 19. století.* Ústí nad Labem 2006.

¹³ NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.): *Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí.* Ústí nad Labem 2007., NEŠPOR, Zdeněk R. – KASIEROVÁ, Kristina (eds.): *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století.* Ústí nad Labem 2010.

¹⁴ Srov.: BOLOM-KOTARI, Sixtus: *Svoboda svědomí. Superintendent Michael Blažek a protestantská společnost pozdního osvěcivství.* Praha 2016., TÝŽ (ed.): *Zrození z osvěcivských reform. Toleranční kazatelé z Uher v procesu formování české společnosti 1781–1870.* Praha 2023.

¹⁵ BURIAN, B.: *Toleranční kazatelé.*

¹⁶ BOLOM-KOTARI, S.: *Svoboda svědomí.*

¹⁷ TÝŽ: *Zrození z osvěcivských reform.*

Situace mezi vsetínskými nekatolíky před příchodem Šlachty

Po vydání tolerančního patentu se všechny nově vzniklé sbory na Vsetínsku přihlásili k augsburskému vyznání. V rané době toleranční (především v letech 1784–1786) docházelo při štěpení členů sborů na augsburskou a helvétskou frakci ke dvěma scénářům: sbor augsburského vyznání přešel většinou kvůli nespokojenosti s formou vykonávání náboženských obřadů evangelickými pastory¹⁸ jako celek k helvétskému vyznání (toto se na Vsetínsku stalo v Liptále, Růžďce a na Velké Lhotě¹⁹) s tím, že lidé, kteří u augsburského vyznání zůstali, přešli do nejbližšího sboru augsburského vyznání.²⁰ Druhým scénářem bylo, že se z evangelického sboru oddělila jen jeho menší část, která byla z nějakého důvodu nespokojena, přestoupila k helvétskému vyznání a přičlenila se k nejbližšímu helvétskému sboru (k tomuto došlo například v evangelickém sboru v Pržně, kdy se v polovině 80. let oddělila relativně velká část sboru,²¹ přestoupila k helvétskému vyznání a připadla pod vsetínský reformovaný sbor). Ve Vsetíně ale při dělení sboru došlo k ojedinělému jevu²² - k tomu, že vedle sebe vznikly dva nekatolické sbory – jeden zůstal augsburského vyznání a druhý přešel k helvétské konfesi. V případě Vsetína tento scénář neočekával ani vrchnostenský úřad – dle všech okolních případů byla predikce taková, že postupně přejde k helvétskému vyznání celý vsetínský sbor.²³ Přestupy k helvétskému sboru se ale v jednu chvíli zastavily,²⁴ a tak vedle sebe ve Vsetíně vznikly dva nekatolické sbory – jeden augsburského a druhý

¹⁸ Srov. např.: MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, E.: *Evangelici v rané toleranční době*, s. 248–277, 292–339, 548–565., NEŠPOR, Z. R.: *Náboženství na prahu*, s. 350–360, 387–396.

¹⁹ Na celé Moravě k tomu došlo mezi léty 1783–1789 u sedmi sborů. Srov. BOLOM-KOTARI, S.: *Svoboda svědomí*, s. 106.

²⁰ V těchto případech ale nikdy nedochází k nějakému masivnímu štěpení sboru. To bylo jistě způsobeno i tím, že toleranční nekatolické sbory musely čítat minimálně 100 rodin – v případě nějakého menšího sboru proto hrozil úplný zánik, kdyby došlo k nějakému většímu štěpení, kvůli kterému by nově sbor – ať už augsburského nebo helvétského vyznání – nečítal 100 rodin.

²¹ Většinou to byli obyvatelé blízké vsi Jablůnka. Ostatně je velmi zajímavé sledovat, že vyznání bylo mnohdy závislé na tom, kde člověk bydlel – zatímco obyvatelé Pržna byli z velké části katolíci a evangelici a reformovaných tam žilo jen málo (Srov: AEK, fond Consistorium HB, fasc. LXXII/125, *Dopis vsetínského reformovaného pastora Lukla superintendentovi Blažkovi z 30. října 1803.*), v blízké vsi Jablůnka byla většina obyvatel reformovaných.

²² V rámci vesnice či malého města k této situaci došlo na Moravě a v Čechách snad jen ve Vsetíně a Velké Lhotě u Dačic.

²³ ZA Opava, fond Velkostatek Vsetín, Korespondence a aktový materiál týkající se nekatolíků, kart. č. 320, inv. č. 855, sign. II–III–4, *Vrchnostenská zpráva o přestupu evangelíků k helvétskému vyznání z 26. května 1784.*

²⁴ S odstupem času je toto zastavení přestupů k helvétskému vyznání ve Vsetíně reformovanými interpretováno tak, že nový evangelický pastor Michael Kolář začal veškeré náboženské obřady vykonávat reformovaným způsobem (*Jedni z vsetínských toho jména ‚helvétský‘ si ošklivících, běželi do Těšína, a dali tam tuším s Hrdličkou sem příšlého rektora pana Koláře ordinovat. Ten zavrhně všechny obyčeje konfese augsburské začal vše po reformátsky odbývat.*“), který je z vizuálního hlediska méně podobný katolickému ritu než evangelický způsob (vizuální odlišení od katolického ritu bylo mezi nekatolíky to nejdůležitější). Srov.: ÚA ČCE, fond Východní moravský seniorát h. v., kart. č. 4, *Koncept dopisu pastora Lukla neznámému adresátovi z 23. března 1821.* Tímto se daří reformovaným zlehčit nejen vážnost a konzistenci věrouky evangelických pastorů, ale také zpochybnit příslušnost evangelíků k augsburskému vyznání, a to právě proto, že ve sboru augsburského vyznání je udržela pouze změna vysluhování večere Páně z evangelického způsobu na způsob reformovaný.

helvétského vyznání. Tyto dva sbory ale byly z finančních důvodů nuceny využívat jednu modlitebnu, protože augsburský sbor neměl na vyplacení podílu, který měli na modlitebně z dob před vznikem helvétského sboru členové, kteří přešli k reformovaným, a helvétský sbor neměl dostatek financí na výstavbu vlastní modlitebny.²⁵ Využíváním společné modlitebny docházelo ke každodenním třenicím a sporům. Zároveň ani jeden sbor v době po rozdělení (v roce 1784) neměl obsazený post pastora. Tím se „rozjíždí závod“ o to, zda bude mít pastora dřív augsburský, nebo helvétský sbor.²⁶ Důležitost pastora byla v tento čas stěžejní a delší uprázdnění kazatelského místa mohlo znamenat v krajním (avšak nikoli nereálném) případě zánik sboru. Přestupy mezi nekatolickými církvemi totiž v této době nebyly nijak zásadně regulovány a byly velmi snadné.²⁷ Snaha o co nejrychlejší dosazení pastora na kazatelské místo je ale zřetelná právě ze strany augsburského sboru – v této chvíli totiž nebylo jasné, zda nepřestoupí všichni členové k helvétskému vyznání a právě dosazení pastora mohlo přestupy zastavit. K obsazení augsburského sboru došlo 7. prosince 1784 a evangelickým pastorem se stal Michael Kolár,²⁸ nově vznikl helvétský sbor získal svého pastora Kalnaye nedlouho poté, 14. března 1785.²⁹ Zatímco evangelický sbor nemá s Kolárem problémy, s reformovaným pastorem Kalnayem nemají problém pouze reformovaní, ale také katolíci a vrchnost.³⁰ Ten proto nedlouho poté (30. prosince 1786³¹) vsetínský reformovaný sbor opouští a na jeho místo je povolán Pavel Šlachta.

Je velice zajímavé sledovat roli různých pastorů (evangelických i reformovaných) ve sporech mezi dvěma vsetínskými nekatolickými sbory odlišného vyznání. Jejich zásahy do těchto sporů byly totiž mnohdy minimální, z korespondence mezi vsetínskými sbory lze kromě samotného obsahu vyčíst také to, že pastoři byli jen málokdy pod dopisy podepsáni.³² Rovněž pod různými,

²⁵ SOKA Vsetín, fond Horní sbor Vsetín, R-III-D/3, složka Spory AV s HV, *Protokol uzavřený na krajském úřadě mezi evangelickou a reformovanou stranou 25. ledna 1786.*

²⁶ Aktový materiál k tomuto tématu srov.: MZA, fond B1, kart. č. 1655, sign. R 11.

²⁷ V této době v případě přestupu mezi nekatolickými církvemi stačilo, když ohlásil přestupující svůj záměr na vrchnostenském úřadě a oběma pastorům. Přestup z katolické církve do jedné z církví nekatolických byl násobně náročnější. Srov.: AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Stížnost France Jaroška z 10. prosince 1790.*

²⁸ BURIAN, B.: *Toleranční kazatelé*, s. 528.

²⁹ ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 72, *Tablelle welche die besondere Uebersicht des bey den Bethhäuser und Schulen der Gemeinde Helv. Confess. in M. Mähren angestellten Personale darstellt.*

³⁰ Srov.: ZA Opava, fond Velkostatek Vsetín, Korespondence a aktový materiál týkající se nekatolíků, kart. č. 320, inv. č. 855, sign. II–III–4, *Vrchnostenský protokol z 10. září 1785.* Nezkušený mladý pastor Kalnay prý neposlouchal rady zkušenějších pastorů, choval se nezrale, polemizoval s katolíky i luterány, neovládal řeč, nevhodně se oblékal, zamíloval se do luteránského děvčete a jednou byl také v hospodě. Srov.: BOLOM-KOTARI, S.: *Svoboda svědomí*, s. 209.

³¹ ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 72, *Tablelle welche die besondere Uebersicht des bey den Bethhäuser und Schulen der Gemeinde Helv. Confess. in M. Mähren angestellten Personale darstellt.*

³² SOKA Vsetín, fond Horní sbor Vsetín, R-III-D/3, složka Spory AV s HV.

často velmi důležitými protokoly³³ uzavřenými na vrchnostenském a krajském úřadě nebývají pastoři podepsáni. Zásadní postavení v praktických záležitostech ve vsetínských nekatolických sborech měly tzv. staršovstva neboli presbyterstva, což byly svým způsobem „rady starších“, které v těchto záležitostech rozhodovaly. Sledovat roli staršovstva v širším kontextu by si zasloužilo samostatnou studii, neboť tento sborový orgán nejednou došel v různých sborech do konfliktu s pastorem; stejně tak nebyl vždy v souladu s postavením celého sboru. Když ve Vsetíně došlo v roce 1817 ke konfliktu mezi sbory o vystavění oltáře ve společné modlitebně, z korespondence se dozvídáme, že proti vystavění oltáře nebyla jen reformovaná strana jako celek, ale také mnozí evangelíci.³⁴ Zřízení oltáře ale dokazuje, že ve staršovstvu byla snaha oltář vystavit a tato snaha byla nakonec prosazena.³⁵ Za pozornost také stojí to, že dopisy, které si vyměňovali vsetínští představitelé sborů (augsburského a helvétského vyznání), pravděpodobně neměly být vždy zveřejněny v rámci celého sboru, tedy že šlo o interní věc staršovstev a někdy i pastorů a učitelů (evangelických a reformovaných). Evangelická strana totiž v dopise z 2. července 1803 píše helvétské mj. následující: „Mezi váš obecný lid jste ty řeči pustili, že jsme vás tupili, vaše náboženství špatně opsali.“³⁶ S tím se nutně pojí otázka, nakolik šlo ve Vsetíně mezi nekatolíky o spor celých sborů, nebo zda šlo spíše o spor staršovstev a představitelů sboru a zpravení sborů o obsazích sporů bylo spíš určitou strategií, jak spor zesílit a gradovat.

Výjimku mezi vsetínskými pastory, kteří se mnohdy snažili do sporů mezi evangelickým a reformovaným sborem ve Vsetíně nezasahovat, tvoří nově příchozí reformovaný pastor a také

³³ Např. SOKA Vsetín, fond Horní sbor Vsetín, R-III-D/3, složka Spory AV s HV, *Protokol uzavřený na krajském úřadě mezi evangelickou a reformovanou stranou 25. ledna 1786.*

³⁴ V konceptu dopisu vsetínského reformovaného pastora Lukla neznámému adresátovi pastor píše následující: „Oni [evangelíci] jeden nad potřebu skvostný, rytinami vyložený [oltář vystavili], k našemu trucu kazatelnici pak pěti křídlatými serafíny, jak ti buřiči se chlubí, ozdobenou mají, a větší díl těch zamrazenců si toho oškliví, takže jedni ani do kostela od té doby, jak to stojí, chodit nechťi.“ ÚA ČCE, fond Východní moravský seniorát h. v., kart. č. 4, *Koncept dopisu pastora Lukla neznámému adresátovi z 23. března 1821.*

³⁵ Bohužel se historikům asi nikdy nepodaří zjistit přesný poměr sil ve vsetínském evangelickém sboru ve vztahu k oltáři, lze ale jednoznačně říct, že vsetínský evangelický sbor nebyl v tomto tématu jednotný. Bylo by však možné pro dobu po vystavění samostatné reformované modlitebny zjistit a srovnat s předcházejícími obdobími počet přestoupivších z evangelického sboru do sboru reformovaného, reformovaný pastor Lukl totiž v konceptu dopisu neznámému adresátovi z 23. března 1821 píše, že evangelická strana se snaží reformovaným překazit stavbu nové modlitebny mj. i proto, že se bojí, že mnoho členů evangelického sboru přejdou k reformované straně právě proto, že jsou pobouřeni zřízením oltáře (Srov. ÚA ČCE, fond Východní moravský seniorát h. v., kart. č. 4, *Koncept dopisu pastora Lukla neznámému adresátovi z 23. března 1821.*) Pokud by číslo přestupujících bylo nezvykle vyšší než v minulých obdobích, bylo by možné tvrdit, že někteří evangelíci byli vystavěním oltáře tak rozzlobeni, že po zřízení samostatné helvétské modlitebny, kde už oltář přítomen nebyl, přešli právě k reformovaným.

³⁶ ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 20, *Opis dopisu vsetínských evangeliků reformovaným z 2. července 1803.*

senior³⁷ Pavel Šlachta, který ve vsetínském reformovaném sboru působil od 1. ledna 1787 do 1. května 1792.³⁸ Šlachta během svého vsetínského působení nezpůsobil konflikt pouze s členy vsetínského evangelického sboru a jejich pastory, ale měl také zásadní spor s růždeckým reformovaným pastorem Intzédim a údajně ve sporu s reformovaným Josefem Esterákem, který byl členem staršovstva sboru helvétského vyznání, mu měl uštědřit velkou facku.³⁹ Šlachtova prudkost byla ale směřována primárně vůči členům evangelického sboru než vůči vlastním členům.

³⁷ Senior byl pastorem, ale zároveň byl přímým nadřízeným okolních pastorů – sloužil tedy jako jakási „prodloužená ruka“ superintendenta Blažka (nejvýše postavená osobnost reformované církve na Moravě, srov. BOLOM-KOTARI, S.: *Svoboda svědomí.*), který sídlil v Jimramově. Konkrétně moravská reformovaná církev v době toleranční spadala pod moravskou superintendenci, která se skládala ze dvou seniorátů (západní moravský a východní moravský).

³⁸ BURIAN, B.: *Toleranční kazatelé*, s. 526.

³⁹ AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Dopis evangelických pastorů Přerovského a Hradištského kraje konzistoři augsburského vyznání z 19. prosince 1790.*

Šlachta ve sporech se členy evangelických sborů

Útočnost a tvrdost Šlachty vůči evangelíkům dokládá rozsáhlý dopis pastorů augsburského vyznání, kteří působili v Hradištském a Přerovském kraji, z 19. prosince 1790⁴⁰ konzistoři augsburského vyznání sídlící ve Vídni. Tento dopis vyjmenovává nejrůznější křivdy, které měli podepsaní pastoři v průběhu doby toleranční ze strany pastorů helvétského vyznání trpět. Velmi štědrý prostor je v tomto šestnáctistránkovém dopisu věnován právě Šlachtovi, který se spolu s pastorem Breznayem, který působil v Javorníku v prvních letech doby toleranční, stal symbolem konfliktnosti reformované strany ve vzájemných kontaktech s evangelickou stranou. Tento dopis sice je konfesijně vyhraněný a jednostranný, na druhou stranu jsou příběhy vylíčené v dopise doloženy písemnými výpověďmi svědků těchto událostí.⁴¹ V dopise je například popsána situace ze začátku prosince 1787, kdy Šlachta při veřejném konfliktu týkajícího se náboženských otázek v obci Hošťálková s Tomášem Syptákem, nekatolíkem augsburského vyznání, měl naznačit, že disponuje vyšší mocí a má možnost zkrátit život evangelíkům. Tehdy měl Šlachta pronést následující slova: „*Pamatujte všeci, že Tomáš Sypták do roku živ nebude! Jinačí byl vsetínský pastor jurista, mladá osoba, a také proti mně povstal a ryl: ,aha, hybaj, jdi!‘ Vidiš, již odpočívá!*“⁴² Tím mladým vsetínským pastorem měl Šlachta na mysli vsetínského pastora augsburského vyznání Michala Kolára, který měl spor se Šlachtou a do roka opravdu zemřel.⁴³ Šlachta měl dát tyto dvě informace do souvislosti a tím naznačit, že disponuje vyšší mocí – že má moc zkrátit život evangelíkům.

Pavel Šlachta dle informací evangelických pastorů kvůli získání nových „duší“ měl platit některé členy svého sboru, aby odvedli členy sborů augsburského vyznání do nekatolické církve helvétského vyznání. Tito „emisáři“ (jak jsou v dopise nazýváni) pak měli lichotivými lstmi a náboženskou nenávistí⁴⁴ oslabit evangelické sbory – tedy získat co nejvíce evangelíků na reformovanou stranu. Mezi tyto emisary měl patřit například Martin Polášek z vesnice Hošťálková nebo Martin Řepa z vesnice Rajnochovice.⁴⁵ Starší a představení evangelického

⁴⁰ Originál tohoto dopisu včetně jeho příloh je uložen v AEK ve fondu Consistorium AB ve fasciklu XXXI/171, kopie tohoto dopisu (ovšem bez příloh) je uložena v ÚK SAV – Lyceálna knižnica Bratislava, Rúkopsný fond (Korespondence M. I. Mošovského), 489/20, *Opis dopisu evangelických pastorů Přerovského a Hradištského kraje konzistoři augsburského vyznání z 19. prosince 1790*. Tento dopis také přepsal do své monografie Inneres Leben der österreichischen Toleranzkirche Georg Loesche, je zde ovšem přepsán pouze dopis, nikoli tolik zajímavé přílohy.

⁴¹ Kromě originálu tohoto dopisu jsou v AEK ve fondu Consistorium AB přiloženy také tyto přílohy. Srov: AEK, Consistorium AB, fasc. XXXI/171.

⁴² AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Písemné svědectví Jan Kováře a dalších z 15. prosince 1787*.

⁴³ Kolár zemřel ve věku 29 let na zimnici v říjnu 1788. Srov. BURIAN, B.: *Toleranční kazatelé*, s. 294.

⁴⁴ „*mit allerhand schmeichelhafter List und Religion Haß*“

⁴⁵ AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Dopis evangelických pastorů Přerovského a Hradištského kraje konzistoři augsburského vyznání z 19. prosince 1790*.

sboru v Hošťálkové v prohlášení z 10. prosince 1790 písemně potvrzují, že „*Martin Polášek dnem, nocí po pasekách i v dědině běhal a lid od našeho evangelického náboženství augsburského vyznání k helvétskému sváděl a přemluval.*“ O tom, že by byl za tuto činnost placen Šlachtou, se ale v prohlášení nepíše nic,⁴⁶ ale není vůbec vyloučeno, že Šlachta tyto lidi organizoval a úkoloval, aby došlo k rozšíření počtů reformovaných na úkor evangelíků. Z jiného pramene naopak vyplývá, že mohl být konvertitům nabízen určitý peněžitý obnos, pokud přestoupí od evangelíků k reformovaným Svědectví o takovéto akci podává i Martin Baroník 26. března 1789: „*V pravdě se i u nás stalo: přišli dva verbíři ve středu k nám, jeden z Hošťálkovéj, jakýsi Polášek, a druhý z Ratibořa. Povídali, že jich poslal k nám ten jejich učitel [Šlachta] a sliboval 50 fl.*“⁴⁷ Zda „verbíři“ tuto informaci o částce opravdu řekli, aby přiměli evangelíky k přestupu, nebo zda byla tato informace o částce úplně vymyšlena či upravena autorem dopisu, se můžeme jen dohadovat, faktem zůstává, že částka 50 zlatých je v této době velmi vysoká je velmi nepravděpodobné, že by byla komukoli kvůli přestupu vyplacena. Pro srovnání je tato částka třetinou ročního platu nekatolického pastora v těchto letech doby toleranční.⁴⁸ V opravdu chudých podmínkách tolerančního nekatolictví⁴⁹ je vyplacení této částky komukoli jen kvůli přestupu naprosto nemyslitelné.

Známé jsou také případy, kdy Šlachta ve svém kázání vystupoval útočně vůči nekatolíkům augsburského vyznání či je vyzýval k přestupu od nekatolické církve helvétského vyznání, byť to bylo v době toleranční přísně zakázáno (právě proto, aby se předešlo konfliktům). Při kázání na výročí vydání tolerančního patentu (není známý přesný rok, ale došlo k tomu během Šlachtova vsetínského působení) Šlachta zlehčoval rozhodnutí mnohých lidí nepřestoupit z církve augsburského vyznání do církve helvétského vyznání a zároveň vyzýval ty evangelíky, kteří chtějí při večeři Páně přijímat pod chlebem, ne pod oplatkem, že mají přestoupit do reformovaného sboru.⁵⁰

Šlachtovo provokativní jednání nemělo zůstat bez odezvy. Manželka Václava Životského se jednou v noci zahalila do bílého ubrusu a ve Vsetíně pod Šlachtovými okny měla údajně dělat

⁴⁶ AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Prohlášení starších a představených evangelického sboru v Hošťálkové z 10. prosince 1790.*

⁴⁷ AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Dopis Martina Baronika pravděpodobně hošťálkovskému evangelickému pastorevi z 26. března 1789.*

⁴⁸ Vokační listiny sborů pastorům, kde byl stanoven mj. jejich plat srov.: MZA Brno, fond B1, sign. R 11 kart. č. 1655. O výši platů pastorů se lze také dozvědět z účetních knih jednotlivých sborů. Srov. např.: Archiv Dolního sboru ve Vsetíně, L–III–B–12, *Účetní kniha.*

⁴⁹ BOLOM-KOTARI, Sixtus: *Svět chudé elity. Evangeličtí faráři a jejich rodiny.* In: HLAVAČKA, Milan – CIBULKA, Pavel (eds.): *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén. Ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení.* Praha 2013, s. 421–453.

⁵⁰ AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Svědectví Roziny Kovaříkové (datum neuvedeno).*

podivné posunky („*obalená jsouce do bílého ubrusa jako nějaké strašidlo divné posunky pod okny dělajíc*“). Měl ji ale při tomto činu přistihnout Karel Janošek, její zeť a nekatolík helvétského vyznání, a dát jí tři pohlavky. Až po chvíli ale zjistil, že strašidlem byla jeho tchýně.⁵¹ Bylo by zajímavé zjistit, jak časté a nápadité tyto bizarní situace byly, obávám se ale, že v pramenech se dochoval jen pouhý zlomek toho, jak zjitřená fáze doby toleranční probíhala.

⁵¹ ÚA ČCE, fond Východní moravský seniorát h. v., kart. č. 4, *Koncept dopisu pastora Lukla neznámému adresátovi z 23. března 1821.*

Šlachta ve sporech s evangelickými pastory

Reformovaný senior směřoval své výpady samozřejmě také proti pastorům augsburského vyznání. Jednou prý měl říct, že evangeličtí pastoři jsou v Těšíně ordinováni u modly a že jsou evangelíky jen napůl.⁵² Tato komunikační strategie, kdy se zástupci jedné církve snažili o co největší delegitimizaci té druhé, ostatně nebyla v době toleranční ničím ojedinělým.

Svou konfliktní povahou a také tím, že byl pastorem právě ve Vsetíně v době, kdy ještě všichni měli v živé paměti spory vyvolávající dělení původně jediného (evangelického) sboru na dva (evangelický a reformovaný) v polovině 80. let, musel Šlachta nutně dojít ke konfliktu s evangelickou stranou a dokonce jejími pastory, kterými v čase, kdy byl Šlachta reformovaným pastorem ve Vsetíně, byli Michal Kolár a Samuel Šimko. Z výše zmiňovaného dopisu evangelických pastorů konzistoři se lze dozvědět, že Šlachta během svého vsetínského působení měl konflikty s oběma pastory.⁵³ Mimořádně zajímavý je konflikt, který měl mít Šlachta se Samuelem Šimkem v polovině ledna roku 1790. Šlachta údajně chtěl svého evangelického protějška kvůli určité neshodě zbít na cestě k vrchnostenskému úřadu, kam si šel Šimko na Šlachtu stěžovat. Když jej tam ale Šlachta nepotkal, povolal si evangelického učitele a řekl mu, aby Šimkovi vzkázal, že má děkovat Bohu, že Šlachtu na cestě nepotkal, protože by ho jinak pořádně zbil, a vyhrožoval mu, že až bude velké shromáždění lidu, tak ho nebude čekat přátelské přijetí.⁵⁴ Tento spor se pak dokonce řešil na vrchnostenském úřadu,⁵⁵ kde Šlachta všechno popřel.⁵⁶ Je ovšem otázkou, nakolik je toto Šlachtovo chování popsáno pravdivě, protože se o něm dozvídáme pouze z pramene, kterým je stížnostním dopisem evangelické strany na reformovanou s primárním cílem reformovanou stranu co nejvíce očernit a se snahou o naprosto zřetelnou sebestylizaci do role oběti.

⁵² Franc Jarošek ve své stížnosti na Šlachtu z 10. prosince 1790 mj. uvedl: „Tentýž pan učitel reformitský při jiné příležitosti pověděl, že my evangelíci jsme jen polokatolíci a že naši učitelé [pastoři] evangeličtí závazek k svému úřadu přijímají v Těšíně při modlách.“ Srov.: AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Stížnost France Jaroška z 10. prosince 1790*.

⁵³ AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Dopis evangelických pastorů Přerovského a Hradištského kraje konzistoři augsburského vyznání z 19. prosince 1790*.

⁵⁴ „Er soll Gott danken, daß er ihn auf dem Wege nicht angetroffen, sonst hätte er ihn tüchtig geprügelt (und drohete ihm): daß wenn die größte Versammlung des Volkes sein wird, daß er ihn dorten schlecht bewillkommen wird.“ Srov.: AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Výpověď vrchního Bayera z 23. listopadu 1790*.

⁵⁵ Ve fondu Velkostatek Vsetín se mi bohužel nepodařily dohledat detaily k tomuto sporu (např. protokol, zápis atd.).

⁵⁶ AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Dopis evangelických pastorů Přerovského a Hradištského kraje konzistoři augsburského vyznání z 19. prosince 1790*.

Šlachta ve sporech s reformovaným pastorem Intzédím

Že nebyly ani vztahy mezi pastory stejného vyznání harmonické, nám dokládá konflikt mezi Šlachtou a jiným reformovaným pastorem – Janem Intzédím – který byl v letech 1786–1792⁵⁷ pastorem v nedaleké Růžďce. Jejich spory kulminují v letech 1791 a 1792, kdy si Intzédi v maďarsky psaných dopisech stěžuje superintendentovi Blažkovi na Šlachtovo počínání. Jednou měl údajně Šlachta půjčit Intzédimu 20 zlatých na to, aby si mohl koupit krávu. Ještě předtím, než tak stihl učinit, u něj stihl Šlachta tuto částku propít. O tom, jestli (a případně jakým způsobem⁵⁸) se Šlachtovi dlužné peníze vrátily, prameny mlčí, každopádně je zřejmé, že Intzédi zůstal bez peněz i bez krávy⁵⁹ Šlachtovým zaviněním, což jejich vztahy jistě nezlepšilo. Naopak Šlachta si měl na Intzédiho stěžovat konzistoři,⁶⁰ že vystupuje proti vrchnosti a že se pokouší okrást Šlachtu a jeho rodinu.⁶¹ Z toho prý Šlachtovi vypadaly všechny vlasy. Intzédi na to reaguje následovně: „*To je ten Pilát, který se snažil s Herodesem, aby mohl srazit nevinného! Jakou nesmyslnou závist měl proti luterským bratřím až dosavad; a nyní se spřátelil s ratibořským luterským knězem, aby přišly na nic dolní dědiny. Což takovýhle člověk nepronásleduje Krista? ... Za seniora pak ho nikdo z nás nikdy nepokládal.*“⁶² Tento úryvek dokládá, že mezi Intzédím a Šlachtou nešlo pouze o nějaký dočasný a malicherný pracovní konflikt, ale o silné nepřátelství. Mluvit o svém kolegovi a nadřízeném jako o „*Pilátovi, jenž se snažil s Herodesem*“ a který pronásleduje Krista je „silný odvar“ i na jiné – mnohdy divoké – vztahy mezi pastory téhož vyznání v době toleranční.

Je samozřejmě jasné, že nelze všemu nekriticky věřit, jde přece jen o stížností dopisy jednoho pastora na druhého, jehož reakce se buď nedochovala, nebo vůbec nevznikla. Jisté není, že tyto spory proběhly přesně tak, jak Intzédi vypisuje ve svých dopisech, jisté ovšem je, že konflikty mezi pastory probíhaly a často přecházely až do nenávisti takovýchto rozměrů. Zajímavé je se ptát po příčinách těchto sporů – samozřejmě, Šlachta byl mimořádně konfliktní postava doby toleranční, navíc byl kromě pastora také seniorem, takže byl přímým nadřízeným ostatním pastorům v okolí, což v kombinaci s jeho konfliktní povahou nemuselo vždy tvořit

⁵⁷ BURIAN, B.: *Toleranční kazatelé*, s. 527.

⁵⁸ Superintendent Blažek radil Intzédimu, aby Šlachtovi částku nevracel a aby Šlachtu odkázal na růždecký sbor, který mu měl tuto částku vrátit! Srov.: ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 17, složka Růžďka, *Překlad dopisu Jana Intzédiho Michaelu Blažkovi z 3. října 1791*.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Jeho stížnost se mi ale v AEK ve fondu Consistorium HB nepodařilo dohledat.

⁶¹ K tomuto Intzédi v dopise Blažkovi píše, že důvodem Šlachtovy svízelné finanční situace pravděpodobně nebudou intriky, které měl údajně Intzédi proti seniorovi osnovat, nýbrž Šlachtovo „pekelné břicho“. Srov: ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 17, složka Růžďka, *Překlad dopisu Jana Intzédiho Michaelu Blažkovi z 3. dubna 1792*.

⁶² Tamtéž.

v reformovaném prostředí zrovna harmonickou atmosféru. Kromě toho měl ale tento konflikt mezi Intzédím a Šlachtou i ekonomickou stránku. Mezi reformovanými pastory na Vsetínsku se totiž roku 1791 řeší spor, jestli budou reformovaní z obce Pržna, jichž rozhodně nebyl zanedbatelný počet⁶³ a kteří tvořili v obci Pržno pouze filiální sbor,⁶⁴ spadat pod vsetínský reformovaný sbor jako doposud, nebo zda se nově přičlení k růždeckému reformovanému sboru. Příliv nových farníků by totiž výrazně zlepšil špatnou ekonomickou situaci růždeckého pastora Intzédiho (kterou trpěla většina nekatolických pastorů v době toleranční⁶⁵) a zajistil spolehlivější vybírání peněz na pastorův plat. Ovšem k tomuto by došlo na úkor vsetínského reformovaného pastora Šlachty, neboť by na plat pastora nyní nepřispívali farníci z Pržna, kteří by nově spadali pod růždecký reformovaný sbor. V dopise z 3. října 1791 Intzédiho superintendentovi Blažkovi je ale tato varianta zavrhnuta – alespoň do té doby, co bude vsetínským reformovaným pastorem Šlachta,⁶⁶ tyto snahy o rozšíření růždeckého sboru ale probíhaly i v následujícím období, neboť se o těchto snahách zmiňuje mj. superintendent Blažek v dopise krajskému úřadu z 12. března 1793.⁶⁷ Dnes již víme, že ani po odchodu Šlachty ze Vsetína se reformovaní z Pržna nikdy oficiálně nepřivtělili k růždeckému sboru, ale zůstali pod vsetínským reformovaným sborem.

Z rané doby toleranční to ale není jediný doklad, kdy se pastor nebo staršovstvo snažili rozšířit svůj sbor o přičlenění okolních vesnic právě k jejich sboru. Důležité je říci, že rozšíření sboru o další vesnice bylo výhodné jak pro pastora, tak pro členy sboru – přísun nových platících členů způsobil, že se finanční požadavky na současné členy poměrně snížil; pastorovi to sice pravděpodobně nepřineslo zvýšení platu, ale rozhodně to znamenalo spolehlivější a důslednější vybírání jeho stávajícího platu.⁶⁸ Znamé jsou i opačné případy, kdy se staršovstvo snažilo zabránit tomu, aby reformovaní z okolních vesnic, kteří doposud byli členy jejich sboru, přestoupili do jiného blízkého reformovaného sboru, a to z jakéhokoli důvodu. Například

⁶³ Jen v obcích Pržno, Jablůnka a Ratiboř se k helvétskému vyznání v roce 1793 hlásilo kolem 100 rodin. Srov.: ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 72, *Erste Tabelle welche eine allgemeine Uibersicht des Standes sämtlichen Gemeinden helvetische Confession in Markgraftsum Mähren darstellt vom Jahr 1793.*

⁶⁴ Tedy sbor bez pastora, do něhož v tomto konkrétním případě docházel každou třetí neděli vsetínský reformovaný pastor a v prženské evangelické modlitebně sloužil bohoslužbu, což bylo potvrzeno krajským úřadem v Uherském Hradišti 8. dubna 1786. Srov.: ZA Opava, fond Velkostatek Vsetín, Korespondence a aktový materiál týkající se nekatolíků, kart. č. 320, inv. č. 855, sign. II–III–4, *Dopis reformovaného prženského filiálního sboru krajskému úřadu v Hradišti ze dne 16. února 1797.*

⁶⁵ BOLOM-KOTARI, Sixtus: *Svět chudé elity*, s. 421–453.

⁶⁶ ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 17, složka Růžďka, *Překlad dopisu Jana Intzédiho Michaelu Blažkovi z 3. října 1791.*

⁶⁷ ZA Opava, fond Velkostatek Vsetín, Korespondence a aktový materiál týkající se nekatolíků, kart. č. 320, inv. č. 855, sign. II–III–4, *Dopis Michala Blažka krajskému úřadu v Uherském Hradišti z 12. března 1793.*

⁶⁸ Členové nekatolických sborů totiž mnohdy pastorovi neplatili takový plat, ke kterému se uvázali ve vokační listině.

členové liptalského sboru si na svého pastora Wammosyho v dopise v roce 1787 superintendentovi Blažkovi stěžují, že se pro kazatelský úřad nehodí, protože nevhodně pracuje s mládeží.⁶⁹ Problémem je také jeho žena, která se chová panovačně a pastora bije polenem, hází po něm kamením a jednou se na něho měla pokusit zaútočit srpem.⁷⁰ Zároveň Liptalané ve své stížnosti vyjadřují obavu nad tím, že pokud nebude Wammosy urychleně nahrazen jiným a schopnějším pastorem, přestoupí všichni reformovaní ze sousední obce Lhoty do vsetínského reformovaného sboru, který neleží tak daleko.⁷¹ Vsetínským reformovaným pastorem je už v této době Šlachta. Z tohoto případu nevyplývá jen to, že Šlachta – i přes svou konfliktní povahu – neměl mezi reformovanými tak špatnou pověst jako někteří jiní pastoři okolních sborů, ale můžeme se také ptát (a s jistotou se už nikdy nedozvíme), zda nápad přestoupit z liptalského reformovaného sboru do vsetínského reformovaného sboru byl z hlav lhoteckých reformovaných, nebo z hlavy tehdejšího vsetínského reformovaného pastora, jemuž by rozšíření jeho sboru žádnou škodu neudělalo.

Šlachta byl trnem v oku i jiným reformovaným pastorům a to nejen během vsetínského působení, ale také během následujícího liptalského. Josef Janko, který byl v té době pastorem v Prusinovicích,⁷² si na Šlachtu roku 1798 stěžoval superintendentu Blažkovi kvůli tomu, že proti němu vystupoval posměvačně a v jeho nepřítomnosti zlehčoval jeho úřad. Janko píše: „[Šlachta řekl,] že prý žádné dobré svědomí nemáte ... a že Vy jen s židama držíte, že více kořalky vyšenkujete než samí židé.“⁷³ Další, kdo měl se Šlachtou problém, byl pastor Štěpán Csétsi-Nagy, který v jednom dopise superintendentu Blažkovi píše, že to byl Šlachta, kdo intrikoval a přesvědčil členy liptalského reformovaného sboru, v němž byl Nagy pastorem, aby ho ze sboru vystrnadili, a Šlachta měl také urgovat jeho urychlený odchod, aby mohl zaujmout jeho místo v Liptále.⁷⁴

⁶⁹ „Na katechismusu místo vyučování křesťanského mnohé a neslušné věci mládeži předkládá jakožto: že při Stolu Páně kalich vína naráz chcu vyžrati.“ Srov.: AEK, fond Consistorium HB, fasc. VIII/166, *Dopis liptalského sboru superintendentovi Blažkovi z 12. 11. 1787.*

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² BURIAN, B.: *Toleranční kazatelé*, s. 529.

⁷³ ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 7, složka Liptál, *Dopis Josefa Janka Michaelu Blažkovi z 20. prosince 1798.*

⁷⁴ ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 8, složka Velká Lhota, *Překlad dopisu Štěpána Csétsi-Nagyho Michaelu Blažkovi z 20. července 1792.*

Závěr:

Role nekatolických pastorů a jejich úkoly se v době toleranční (a především v 80. letech 18. století) velmi dynamicky vyvíjely. Zatímco po bezprostředním vzniku nekatolických sborů po vydání tolerančního patentu bylo primární úkolem nově vzniklé sbory etablovat, zařídit stavbu modlitebny, fary, případně školy, úzce spolupracovat se staršovstvem a zároveň dávat pozor na striktní dodržování tolerančních nařízení, v letech následujících, kdy se začala poprvé projevovat nespokojenost lidí s tím, jaké byly podmínky tolerančního nekatolictví, bylo potřeba vzniklé sbory udržet. V této době ale, kdy evangelické sbory už byly ustaveny a měly vystavěny modlitebny a fary, se začaly z těchto sborů oddělovat nespokojení členové sborů a konvertovali k helvétskému vyznání. Někde se oddělila pouze část, jinde celý sbor přešel k helvétskému vyznání. Ve Vsetíně ale vznikla specifická situace, kdy z jednoho původního evangelického sboru vznikly dva – jeden evangelický a druhý reformovaný; tyto sbory byly ale v důsledku výše popsaných skutečností nuceny sdílet jednu modlitebnu, což způsobovalo třenice a spory. Druhým reformovaným vsetínským pastorem byl právě Šlachta, jehož role byla stěžejní právě v době, kdy bylo ze strany pastorů nutné působit aktivně nejen dovnitř sboru, ale především vně, a to vůči evangelíkům.

Domnívám se, že Šlachta byl vhodným typem pastora do této doby a konfliktní situace, které Šlachta vytvářel se členy evangelických sborů a jejich pastory, nebyly ve většině případů pouze důsledkem neřízeného chování impulzivního „blázna“, jak se může na první pohled zdát, naopak byly tyto konflikty a kontroverze, které vyvolával, důsledkem snahy o výraznou diferenciaci reformovaných od evangelíků,⁷⁵ která mohla vést nejen k udržení členů reformované církve, ale také k jejich rozšíření. Zároveň ale lze pozorovat, že když se nejkritičtější situace mezi evangelíky a reformovanými uklidnila, Šlachtovo jednání také přestalo být tak konfliktní a etapa jeho pastorage v Liptále už rozhodně nebyla tak svárlivá jako etapa vsetínská. Konfliktnost této etapy byla způsobena právě specifickou situací vsetínského sboru, ale také dobou, ve které byl Šlachta ve Vsetíně pastorem.

⁷⁵ Toto odlišení reformovaných od evangelíků bylo velmi důležité – přihlášení nekatolíci po vydání tolerančního patentu si totiž museli vybrat mezi dvěma církvemi – augsburského a helvétského vyznání – aniž by v drtivé většině případů znali rozdíly mezi těmito církvemi (Srov.: MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, E.: *Evangelíci v rané toleranční době*, s. 248–277, 292–339, 548–565., NEŠPOR, Z. R.: *Náboženství na prahu*, s. 350–360, 387–396.). Proto bylo v momentě, kdy byli nekatolíci do jisté míry uměle rozděleni na dvě církve, naprosto nezbytné pro pastory svých církví ve členech začít budovat a upevňovat konfesijní identitu (k tomuto tématu více KOWALSKÁ, Eva: *Problémy s konfesijnou identitou českých protestantů po roku 1781*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.): *Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*. Ústí nad Labem 2007, s. 364–381.) a zdůrazňovat odlišnost od druhé nově povolené nekatolické církve, aby každý člen té které církve pochopil, proč je právě jejím členem (a ne té druhé) a neměl tendenci mezi nekatolickými církvemi přecházet.

O tom, že mezi členy reformované církve byl Šlachta oblíbený, nevypovídá jen to, že v době, kdy byl v Liptále pastor Wamosy, mnozí upřednostnili právě vsetínského Šlachu, ale o jeho oblíbenosti vypovídá také doba, jakou strávil coby pastor a senior právě v Liptále, v sousedním sboru toho vsetínského. Zde vydržel přes 21 let (od roku 1792) a byl zde pastorem až do své smrti v roce 1813.⁷⁶ Do jeho příchodu do Liptálu se zde vystřídali čtyři pastoři, průměrná délka působení v tomto sboru byla zhruba dva roky, což i na divoké poměry doby toleranční bylo málo.⁷⁷ Vůbec první liptalský pastor Ondřej Lačný měl ze sboru dokonce utéct „*nakvap a téměř tajně*“⁷⁸ a liptalský sbor přede všemi hanit.⁷⁹ O odchodu druhého pastora Nagye, v němž měl „mít prsty“ Šlachta, a třetího pastora Michala Wamosyho již bylo pojednáno výše. Kdyby se Šlachta choval ke členům liptalského sboru podobně jako ke vsetínským evangelíkům, bylo jasné, že by tam nesetrval tak dlouho. Samozřejmě nelze očekávat, že ho měli rádi a přijímali všichni členové sboru, na druhou stranu ale lze jednoznačně říct, že byl mezi svým reformovaným sborem rozhodně více oblíbený než jeho předchůdci. Na pozici seniora se Šlachta pravděpodobně příliš nehodil, superintendent Blažek zmiňoval jeho nepořádnost v dokumentech,⁸⁰ zároveň jeho vztah právě s Blažkem také nebyl idylický, i to mohlo mít vliv na způsob vykonávání jeho seniorského úřadu. To je ale už téma na jiný příspěvek.

⁷⁶ BURIAN, B.: *Toleranční kazatelé*, s. 288–291, 527.

⁷⁷ Tamtéž, s. 526–529.

⁷⁸ BURIAN, B.: *Toleranční kazatelé*, s. 218.

⁷⁹ ÚK SAV – Lyceálna knižnica Bratislava, Rukopisný fond (Korespondence M. I. Mošovského), fasc. 595/3, *Dopis liptalského evangelického sboru vsetínskému evangelickému pastorovi Hrdličkovi z 6. 10. 1783.*

⁸⁰ AEK, fond Consistorium HB, fasc. LXXVI/152, *Zpráva superintendenta Blažka o vizitacích po moravských reformovaných sborech z 22. října 1804.*

Seznam zdrojů

Archivní prameny

AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Dopis evangelických pastorů Přerovského a Hradištského kraje konzistoři augsburského vyznání z 19. prosince 1790.*

AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Dopis Martina Baronika pravděpodobně hošťálkovskému evangelickému pastovi z 26. března 1789.*

AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Písemné svědectví Jan Kováře a dalších z 15. prosince 1787.*

AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Prohlášení starších a představených evangelického sboru v Hošťálkové z 10. prosince 1790.*

AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Stížnost France Jaroška z 10. prosince 1790.*

AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Svědectví Roziny Kovaříkové (datum neuvedeno).*

AEK, fond Consistorium AB, fasc. XXXI/171, *Výpověď vrchního Bayera z 23. listopadu 1790.*

AEK, fond Consistorium HB, fasc. VIII/166, *Dopis liptalského sboru superintendentovi Blažkovi z 12. 11. 1787.*

AEK, fond Consistorium HB, fasc. LIII/15, *Dopis superintendenta Blažka konzistoři h. v. z 12. února 1799.*

AEK, fond Consistorium HB, fasc. LXXII/125, *Dopis vsetínského reformovaného pastora Lukla superintendentovi Blažkovi z 30. října 1803.*

AEK, fond Consistorium HB, fasc. LXXVI/152, *Zpráva superintendenta Blažka o vizitacích po moravských reformovaných sborech z 22. října 1804.*

Archiv Dolního sboru ve Vsetíně, L-III-B-12, *Účetní kniha.*

MZA, fond B1, kart. č. 1655, sign. R 11.

SOkA Vsetín, fond Horní sbor Vsetín, R-III-D/3, složka Spory AV s HV, *Protokol uzavřený na krajském úřadě mezi evangelickou a reformovanou stranou 25. ledna 1786.*

ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 7, složka Liptál, *Dopis Josefa Janka Michaelu Blažkovi z 20. prosince 1798.*

ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 8, složka Velká Lhota, *Překlad dopisu Štěpána Csétsi-Nagyho Michaelu Blažkovi z 20. července 1792.*

ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 17, složka Růžďka, *Překlad dopisu Jana Intzédiho Michaelu Blažkovi z 3. října 1791.*

ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 17, složka Růžďka, *Překlad dopisu Jana Intzédiho Michaelu Blažkovi z 3. dubna 1792.*

ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 20, *Opis dopisu vsetínských evangeliků reformovaným z 2. července 1803.*

ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 72, *Erste Tabelle welche eine allgemeine Uibersicht des Standes sämtlichen Gemeinden helvetische Confession in Markgraftsum Mähren darstellet vom Jahr 1793.*

ÚA ČCE, fond Moravská superintendence h. v., kart. č. 72, *Tabelle welche die besondere Uebersicht des bey den Betthäusere und Schulen der Gemeinde Helv. Confess. in M. Mähren angestellten Personale darstellet.*

ÚA ČCE, fond Východní moravský seniorát h. v., kart. č. 4, *Koncept dopisu pastora Lukla neznámému adresátovi z 23. března 1821.*

ÚK SAV – Lyceálna knižnica Bratislava, Rukopisný fond (Korespondence M. I. Mošovského), 489/20, *Opis dopisu evangelických pastorů Přerovského a Hradištského kraje konzistoři augsburského vyznání z 19. prosince 1790.*

ÚK SAV – Lyceálna knižnica Bratislava, Rukopisný fond (Korespondence M. I. Mošovského), fasc. 595/3, *Dopis liptalského evangelického sboru vsetínskému evangelickému pastorovi Hrdličkovi z 6. 10. 1783.*

ZA Opava, fond Velkostatek Vsetín, Korespondence a aktový materiál týkající se nekatolíků, kart. č. 320, inv. č. 855, sign. II–III–4, *Dopis reformovaného přzenského filiálního sboru krajskému úřadu v Hradišti ze dne 16. února 1797.*

ZA Opava, fond Velkostatek Vsetín, Korespondence a aktový materiál týkající se nekatolíků, kart. č. 320, inv. č. 855, sign. II–III–4, *Dopis Michala Blažka krajskému úřadu v Uherském Hradišti z 12. března 1793.*

ZA Opava, fond Velkostatek Vsetín, Korespondence a aktový materiál týkající se nekatolíků, kart. č. 320, inv. č. 855, sign. II–III–4, *Vrchnostenská zpráva o přestupu evangeliků k helvétskému vyznání z 26. května 1784.*

ZA Opava, fond Velkostatek Vsetín, Korespondence a aktový materiál týkající se nekatolíků, kart. č. 320, inv. č. 855, sign. II–III–4, *Vrchnostenský protokol z 10. září 1785.*

Odborná literatura

BOLOM-KOTARI, Sixtus: *Svět chudé elity. Evangeličtí faráři a jejich rodiny.* In: HLAVAČKA, Milan – CIBULKA, Pavel (eds.): *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén. Ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení.* Praha 2013, s. 421–453.

BOLOM-KOTARI, Sixtus: *Svoboda svědomí. Superintendent Michael Blažek a protestantská společnost pozdního osvícenství.* Praha 2016.

BOLOM-KOTARI, Sixtus (ed.): *Zrození z osvícenských reforem. Toleranční kazatelé z Uher v procesu formování české společnosti 1781–1870.* Praha 2023.

BURIAN, Bohuslav: *Toleranční kazatelé na Valašsku 1781–1861.* Valašské Meziříčí 1938.

HREJSA, Ferdinand: *Jan Végħ. K 150letému výročí tolerance*. Praha 1930.

KOWALSKÁ, Eva: *Problémy s konfesijnou identitou českých protestantů po roku 1781*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.): *Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*. Ústí nad Labem 2007, s. 364–381.

LOESCHE, Georg: *Inneres Leben der österreichischen Toleranzkirche*. Vídeň 1915.

MACEK, Ondřej: *Doctrina et pietas. Předpoklady ke studiu teologického profilu českých a moravských evangelických farářů rané doby toleranční*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.): *Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*. Ústí nad Labem 2007, s. 382–411.

MACEK, Ondřej: *Praxis pietatis haereticorum*. In: MACEK, Ondřej (ed.): *Po vzoru Berojských. Život i víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době*. Praha 2008, s. 160–284.

MEDEK, Zdeněk Jan: *Na slunce a do mrazu. První čas josefínské náboženské tolerance v Čechách a na Moravě*. Praha 1982.

MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, Eva (ed.): *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě*. Neratovice 2017.

MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, Eva: *Otázka kontinuity české reformace od počátku toleranční doby*. *Studia Comeniana et Historica* 38, 2008, s. 252–259.

MELMUKOVÁ-ŠAŠECÍ, Eva: *Patent zvaný toleranční*. Neratovice 2013.

NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.): *Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*. Ústí nad Labem 2007.

NEŠPOR, Zdeněk R.: *Náboženství na prahu nové doby. Česká lidová zbožnost 18. a 19. století*. Ústí nad Labem 2006.

NEŠPOR, Zdeněk R. – KASIEROVÁ, Kristina (eds.): *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století*. Ústí nad Labem 2010.

NEŠPOR, Zdeněk R.: *Skryté semeno nevzklíčilo aneb polemika s radikálními tezemi o kontinuitě české reformace*. *Studia Comeniana et Historica* 35, 2005, s. 239–252.

PRAŽÁK, Richard: *Maďarská reformovaná inteligence v českém obrození*. Praha 1962.

VODA, Jiří: *„Přestoupit, či setrvat?“ Ekonomické aspekty jako důvod i překážka přestupu mezi církvemi na pastvě Vsetín 1781–1849*. *Sacra* 22, 2024, s. 7–17.